

Streszczenie pracy doktorskiej:

ROZWÓJ TURYSTYKI NA PODHALU W LATACH 1945–1990.

Promotor: prof. dr hab. Stanisław Zaborniak

Zakres czasowy monografii obejmuje lata 1945–1989 – tj. okres rzeczywistości politycznej PRL, szczególnej dla naszej państwowości, gdzie wszystkie dziedziny życia – z turystyką włącznie – były kontrolowane przez ówczesne władze naszego kraju. Pisząc o tym okresie i badając go, znamienym było ukazywanie klimatu politycznego ówczesnego okresu.

Nie można było także pominąć faktu sprzeciwu i specyficznej mentalności polskiego narodu, które prowokowały do działań wymykających się kontroli władzy. Przykładem tego był ruch pielgrzymkowy i turystyczny zainspirowany postacią Jana Pawła II, którego osobowość i myśli przyciągały jak magnes ludzi poszukujących w górskiej wspinaczce nie tylko trudu fizycznego, ale też wymiaru duchowego.

Kontroli podlegała nie tylko każda forma turystyki, ale również rozwój bazy turystycznej, wydatkowanie środków na turystykę i „cele” turystyki czego najlepszym przykładem na Podhalu było Muzeum Lenina w Poroninie.

Samo Podhale z symbolizującym je Zakopanem stało się ważnym elementem góralskiej kultury i tradycji, a nazwę tę zna w Polsce chyba każdy. To najpiękniejszy w kraju – wraz z Tatrami – region górski. Urok urwistych grani Tatr, wspaniałych regli, rwących, czystych potoków zawsze zachwycił przybywających tu gości. Nie mniejszą atrakcję stanowią wielkiej wartości zabytki kultury materialnej oraz folkloru. Ziemia ta posiadająca wspaniałe walory przyrodnicze i krajobrazowe (jedyne w naszym kraju) jest niezwykle urozmaicona, a tym samym bardzo interesująca. Spełniała ona i spełnia nie tylko ważne funkcje rekreacyjno-lecznicze, ale jednocześnie odegrała znaczącą i wyjątkową rolę w rozwoju naszej kultury, ideologii, a także patriotyzmu i państwowości. To wszystko zadecydowało o niewątpliwie unikatowym charakterze Podhala wraz z jego zakopiańskim „fenomenem”.

Od dziesiątków lat – corocznie – przyjeżdżają tu tysiące osób, bez względu na wiek, płeć, stan zdrowia czy miejsce zamieszkania. Są to zarówno ludzie młodzi i starzy, chorzy i zdrowi, jednostki i wycieczki zbiorowe, Polacy i goście z zagranicy. Jedni szukają tu

turystycznych i sportowych wrażeń czy wypoczynku, drudzy zdrowia, jeszcze inni rozrywek, ale wszyscy chcąc nie chcąc korzystają z bezcennych darów górskiej przyrody, jej dobrego klimatu, wspaniałego krajobrazu, cudów tatrzańskich i podtatrzańskich pór roku.

Monograficznego charakteru rozprawie nadaje 5 zasadniczych rozdziałów wraz z zakończeniem, które tworzą integralną całość i są komplementarne wobec siebie. Poprzedza je spis treści oraz wstęp.

Rozdział pierwszy, składający się z dwóch podrozdziałów, zatytułowany *Tradycje turystyki na Podhalu* ujmuje problem badawczy historycznie – poświęcony jest tradycjom ruchu turystycznego na Podtatrzu w trzech charakterystycznych dla niego okresach:

- do roku 1919,
- w okresie Drugiej Rzeczypospolitej,
- i w latach II wojny światowej.

Ma charakter wprowadzający, przedstawiający ewolucję turystyki na tym terenie, działalność wybitnych prekursorów ruchu turystycznego oraz proces powstania Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego (PTT).

Przedstawienie i analiza uwarunkowań rozwoju turystyki w latach 1945–1989 takich jak sytuacja gospodarcza, zamożność społeczeństwa i wpływ systemu ustrojowego ukazano z w rozdziale drugim (pt. *Wpływ systemu społeczno-politycznego w Polsce na rozwój turystyki na Podhalu w latach 1945–1989*). Zawiera on informacje dotyczące m.in. rozwoju przemysłu, przekształceń w zakresie struktury społecznej, rozwoju oświaty, służby zdrowia czy podpisanych konwencji turystycznych. Jest próbą rozliczenia ówczesnego aparatu rządzącego z realizacji planów inwestycyjnych mających zapewnić temu regionowi postęp i rozkwit.

Rozdział trzeci zatytułowany *Wybrane czynniki warunkujące rozwój turystyki na Podhalu* jest próbą wskazania czynników determinujących omawiany przedmiot badawczy gdzie za najistotniejsze przyjęto położenie geograficzne Podhala w ujęciu odległej historii. W kolejności zaprezentowano budowę geologiczną, opis warunków hydrograficznych, klimat, przyrodę regionu z jej cudami natury i walorami zdrowotnymi. Tę część zamyka krótka charakterystyka Tatrzańskiego Parku Narodowego i rezerwatów przyrody. Zwrócono także uwagę na odrębność kulturową Podtatrza, a także na znaczenie fascynującego i jakże tajemniczego świata „Legend Podhala”, którego podstawą stała się przyroda – niezwykle surowa i broniąca człowiekowi dostępu do swych bogactw.

Ujęcie i zaprezentowanie rozwoju infrastruktury turystycznej to kolejne w tym rozdziale jakże obszerne zagadnienie obejmujące swym zakresem tak szlaki komunikacyjne i turystyczne, jak i bazę noclegową, gastronomiczną czy atrakcje regionu. Wyszczególniono w tym segmencie rozdziału m.in. ilość obiektów turystycznych, miejsc noclegowych i konsumpcyjnych oraz przebieg znakowanych i nieoznakowanych szlaków turystycznych. Dokonano także analizy form i sposobu kształcenia przewodników turystycznych oraz kadr zajmujących się turystyką i jej zapleczem.

Niewątpliwie trudnym problemem w tej części monografii było umiejętne przedstawienie dynamiki zmian wymienionych czynników w omawianym okresie. Na szczęście ewolucja „postępowa” była zauważalna mimo „ręcznego” sterowania przez rządzących tymi procesami.

Planowany był także rozdział o turystyce dzieci i młodzieży jednak po wielu próbach opracowania został on ostatecznie usunięty. Decyzja o tym wiązała się z brakiem możliwości rzetelnego skompletowania danych historycznych oraz statystycznych mimo wielu poszukiwań w tekstach źródłowych, opracowaniach czy zbiorach archiwalnych. Fragmentaryczne informacje dotyczące tego działu zostały podane w rozdziale czwartym przy zaprezentowaniu działalności m.in. Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK) i Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych (PTSM).

Rozdział czwarty zatytułowany *Działalność turystyczna organizacji specjalistycznych, młodzieżowych, stowarzyszeń sportowych, związków zawodowych i innych* prezentuje funkcjonowanie różnych organizacji zajmujących się turystyką i jej propagowaniem poczynając od Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego (PTT), Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego (PTK), aż po Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK) czy Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej (TKKF).

Analizie poddano zmiany mające miejsce w przedmiotowych organizacjach i procesy wówczas zachodzące charakterystyczne dla tego okresu, a dotyczące np. zmian nazwy organizacji (jednak struktury i zadania pozostawały najczęściej bez zmian). Oprócz towarzystw turystycznych zaprezentowano również zakres działań na terenie Podhala państwowych przedsiębiorstw turystycznych takich jak Polskie Biuro Podróży „Orbis” czy Ogólnokrajowa Spółdzielnia Turystyczna „Gromada”, aż po rodzime Tatrzańskie Przedsiębiorstwo Turystyczne „Tatry” czy Przedsiębiorstwo Turystyczne „Podhale”. Uzupełnienie stanowią statystyczne zestawienia obrazujące rozwój powyższych organizacji.

W rozdziale piątym zaprezentowano różnorodne formy ruchu turystycznego realizowanego poprzez działalność m.in. Funduszu Wczasów Pracowniczych (FWP), Związku Młodzieży Socjalistycznej (ZMS), Wydziału Zagranicznego Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (KC PZPR) czy organów kościelnych. Instytucje te organizowały wypoczynek w postaci kolonii, obozów, wczasów, oaz czy wędrownych wycieczek. Turystyka przyjazdowa została przedstawiona z podziałem na gości z krajów demokracji ludowej oraz krajów kapitalistycznych z podkreśleniem turystyki o charakterze nakazowym dotyczącej np. Poronina.

Zakończenie stanowi podsumowanie całości monografii oraz ocenę rozwoju ruchu turystycznego na Podhalu w latach 1945–1989.